

למדידת יותר משלשלאות של פרוז, שאינן נמתחות יותר מדאי, 59
אבל מה נעשה שהרי אמרה תורה (וכריה ב) 'ויכרו חבל מדה', 60
דהיינו, שהיו מודדים בחבל, ולא בשלשלאות של ברזל. 61
מקשה הגמרא: והכתיב לגבי מדידת בית המקדש (ויחזקאל מ ה) 'ויכרו
האיש קנה המדה', ומשמע שהיו מודדים על ידי קנה, ולא בחבל. 62
מתרצת הגמרא: הווא לתרני – קנה מדה זה שימש רק לצורך 63
מדידת רוחב השערים שבבית המקדש, אבל שאר מדידות היו 64
עושים בחבל. 65
הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תני רב יוסף, שלשה מיני 66
תכלים הם, כלומר, מצינו שלשה ענינים הצריכים חבל, וכל אחד 67
מהם נצרך למין חבל בפני עצמו. חבל אחד הוא של מנג – העשוי 68
מקני סוף. השני הוא של נצר – העשוי מעלי נצרים – ערבה 69
קלופה, ויש אומרים סיב הגדל סביב הדקל. והשלישי הוא חבל 70
של פשתן. 71
ועתה מפרשת הברייתא לאיזה צורך משמש כל אחד מחבילים 72
אלו: חבל של מנג משמש לצורך פרה אדומה, דתני – שכן שנינו 73
במסכת פרה (פ"ג מ"ט) 'בפשתן – קשרוה לפרה אדומה כחבל המנג, 74
ונתנוה על גב מערבתה'. חבל של נצרים משמש לקשירת בגדי 75
סופה, דתני – שכן שנינו במסכת סוטה (ט) 'ואחר כך מביא חבל 76
המאזי – של נצרים' וקישורו למעלה מדיקה, שמאחר והכחן קורע 77
את בגדיה צריך היה לקושרם שלא יפלו מעליה. חבל של פשתן 78
משמש לצורך מדידה של תחומי שבת ותחומי ערי מקלט, ומדידת 79
הערים לגבי עגלה ערופה. 80
שנינו במשנה: היה מודד והניע לגיא או לגדר מבליעו וחזרו 81
למידתו. 82
מדיקת הגמרא: מדיקת – מאחר ששנינו במשנה, שלאחר שמבליע 83
המודד את הגיא או הגדר הוא חוזר למדידתו, מכלל – משמע מכך, 84
דאם אינו יכול להבליעו לגיא או לגדר כנגד העיר, לפי שרוחבו של 85
הגיא כנגד העיר הוא יותר מחמישים אמה, הולך לצדי העיר 86
חוצה לה, למקום שבו יכול להבליעו, כגון שנעשה הגיא צר ביציד 87
העיר ואינו רחב שם אלא מחמישים אמה, ומבליעו שם בחבל של 88
חמישים אמה, ולאחר מכן צופה המודד כנגד מדידתו, כלומר, הוא 89
צופה מרחוק לראות עד היכן הוא רוחבו של הגיא ממול לעיר, 90
ועד כנגד אותו המקום הוא מודד ביציד העיר, ולאחר מכן הוא 91
חוזר למדידתו הראשונה שכנגד העיר, להשלים מדידת תחום 92
אלפיים אמה. 93
ומאחר ויש לדייק דין זה מדברי המשנה, נמצא שהניקא במשנתנו 94
להא דתני רבנן – לדין זה ששנו חכמים בברייתא, היה מודד את 95
תחומי העיר, והניע למידה לגיא, אם יכול להבליעו בחבל של 96
חמישים אמה מבליעו, ואם לאו – שהגיא רחב יותר מחמישים אמה 97
ואינו יכול להבליעו, הולך לצדי העיר למקום שבו יכול להבליעו 98
בחבל של חמישים אמה, ומבליעו שם, וצופה על הגיא שכנגד 99
העיר לראות היכן הוא מסתיים, ומודד עד כנגד אותו מקום ביציד 100
העיר, ולאחר מכן חוזר למדידתו – למדידתו הראשונה שכנגד 101
העיר. 102
ואם היה הגיא מעוקם, כלומר, שהוא מתעקם וסובב את העיר 103
משתי רוחות, ואי אפשר להבליעו באותה הרוח שכנגד העיר לפי 104
שהוא רחב שם יותר מחמישים אמה, ורק לאחר שמתעקם לצדי 105
העיר הוא נעשה צר, אין המודד רשאי להבליעו בצד ולשוב 106
למדידתו כנגד העיר וצויר הו, אלא מקדיד ועולה מקדיד ויורד. 107
כלומר, עליו למדוד את התחום שכנגד העיר על ידי קידור ולא 108
על ידי הבלעה. והיינו, שמתחילה ירד במדרון הגיא וימדדנו על 109
ידי קידור עד שיגיע לתחתיתו, ואז ימדוד את השטח הישר 110
שבתחתית הגיא במדידה ישירה, ולאחר מכן יעלה במדרון הגיא 111
שבעבר השני וימדוד אף אותו על ידי קידור וצויר ו. 112
היה מודד את תחום העיר והניע לביתו, אין אומרים יקוב הבית 113
– יעשה בו נקב, כלומר, אין מטריחים אותו להעמיד מוטות משני 114
צידי הכותל ולמתוח חבל מזה לזה כדי להבליעו במדידה ישירה 115
כאילו יש בו נקב, אלא אומרו והולך לו – די בכך שישער כמה 116
117

ובלבד שלא יצא במדידתו זו חוץ לתחום העיר. דהיינו, שאם אין 1
הגיא הולך ומיצר אלא מחוץ לתחום אלפיים אמה של העיר, לא 2
ילך לשם על מנת להבליעו ולחזור למידתו וצויר א, לפי שיש 3
לחוש שיסבירו אנשים שאותו מקום שהוא מבליע בו נכנס בתוך 4
תחומי העיר. 5
אם אינו יכול להבליעו להר, כגון שרוחבו כנגד תחומי העיר הוא 6
יותר מחמישים אמה, כיון אמר רבי יוסף, רבי ינאי משום רבי 7
מאיר, שמעתי מרבתי שמקדידו בפרו – רואים כאילו נוקבים את 8
ההרים. כלומר, אין מודדים את שיפועם, אלא דנים אותם כאילו 9
יש נקב בתחתיתם, ודרך הנקב מעבירים את החבל. וכיצד עושים 10
זאת, אחד מן המודדים עומד בתחתית ההר, והשני עומד למעלה 11
ממנו, ואוחזים שניהם בחבל שאורכו ארבע אמות, התחתון 12
מחזיקו כנגד ליבו והעליון כנגד רגליו, ונמצא שהחבל מונח בקו 13
ישר, וכן עושים עוד בכל ארבע אמות שבמעלה ההר, והרי זה 14
כאילו נקבו חור בהר והעבירו החבל דרכו וצויר ד. 15

גמרא

הגמרא מבררת את מקור הדין שיהא החבל של חמישים אמה: 16
מנא הני מילי – מנין לומדים דין זה, שיהא אורך החבל המשמש 17
למדידת תחומי חמישים אמה. אמר רב יהודה אמר רב, יש ללמוד 18
זאת ממה דאמר קרא לגבי מידות חצר המשכן (שמות כו יח) 'אורך 19
החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים', וממקרא זה למדים אנו 20
שכן אמרה תורה, כחבל של חמשים אמה מודד. 21
מקשה הגמרא: האי – מקרא זה, מיפני ליה – נצרך לענין אחר, 22
ליפול חמשים ולסבב חמשים. כלומר, ממקרא זה למדה הגמרא 23
לעיל (כג) שיעור קרפה, שהוא שבעים אמה ושייריים ו–שני שליש 24
אמה על שבעים אמה ושייריים, שכן כאשר נוטלים את חמשים 25
האמה שהיה אורך חצר המשכן יתר על רוחבו ומסבבים בהם את 26
רוחבו, דהיינו, שהפכים את שטח חצר המשכן לריבוע שאורכו 27
ורוחבו שוים זה לזה, עומדת מידתו על שבעים אמה ושייריים על 28
שבעים אמה ושייריים, ואם כן, כיצד ניתן ללמוד ממקרא זה 29
שמדידת תחומין נעשית בחבל של חמשים אמה. 30
מתרצת הגמרא: אם כן, שאין למדים ממקרא זה אלא לענין טול 31
חמשים וסבב חמשים, לימא קרא – היה הכתוב צריך לומר 'ורוחב 32
חמשים חמשים', מאי – מדוע נקט בלשון 'חמשים בחמשים', שמעתי 33
מינה תרתי – שומע אתה מכך את שני הדינים, האחד, ששיעור 34
קרפה הוא שבעים אמה ושייריים על שבעים אמה ושייריים, והשני, 35
שמדידת תחומין נעשית בחבל שאורכו חמשים אמה. 36
שנינו במשנה: אורך חבל המדידה הוא חמשים אמה, לא פחות 37
ולא יותר. 38
הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעם הדבר: תנא, לא ימדוד 39
בחבל שהוא פחות מחמשים אמה מפני שמקרה את התחום, לפי 40
שחבל קצר נמתח יותר מחבל ארוך, ועל ידי כן מתרבת מידתו 41
יותר מחמשים אמה. ולא ימדוד בחבל שהוא יותר מחמשים אמה, 42
מפני שמקרה את מידת התחומין, לפי שחבל שהוא ארוך יותר מדי 43
נכפל באמצעותו ומתקצר, ואי אפשר למוותחו כראוי, ונמצא 44
שמדידתו מתקצרת פחות מחמשים אמה. 45
הגמרא מבארת ממה עשוי חבל המדידה: אמר רבי אפי, אין מודדין 46
אלא כחבל של אפסקימא. מבררת הגמרא: מאי – מה הוא 47
אפסקימא. אמר רבי אבא, אפסקימא הוא נרגילא. שבה הגמרא 48
ומבררת: מאי – מה הוא נרגילא. אמר רבי יעקב, נרגילא הוא דיקלא 49
דהי נבדל – סיב הגדל ומתגלגל סביב הדקל. 50
אמר רבא, ויש האומרים פיסקא זו באופן אחר. מבררת 51
הגמרא: מאי – מה הוא אפסקימא. מביאה הגמרא מחלוקת בענין 52
זה: רבי אבא אמר, אפסקימא הוא נרגילא – חבל שעושים מקליפת 53
אילן של אגוז. רבי יעקב אמר, אפסקימא הוא דיקלא דהי נבדל – 54
סיב הגדל סביב הדקל. 55
הגמרא מביאה ברייתא בענין המין הראוי למדידה: תנא 56
בברייתא, אמר רבי יהושע בן חנניא, אין לה מין שיפה – ושראוי 57
58

המשך ביאור למס' עירובין ליום ראשון עמ' א

1 היתה מידת החבל אילו היה מעמיד מוטות משני צידי הכותל,
2 וממשיך במדידתו.
3 הגמרא מקשה על הדין המתבאר בברייתא שדי לשער את מידת
4 הכותל בלא מדידה: **וְהָאֵלֶּא אֲנִי תָנִן** – והרי שנינו במשנתינו, שאם
5 הגיע לגדר או להר **מִבְּלִיעוֹ וְחוּזָר לְמִידָתוֹ**, דהיינו, שהוא צריך
6 לטרוח ולהבליעו בחבל, ואף כאן היה מן הדין להטריחו לעשות
7 כן, ומדוע הקילו בזה שדי באומד בלבד.
8 מתרצת הגמרא: **הֵתָם** – שם במשנתינו לגבי הר או גדר, **נִיחָא**
9 **תַּשְׁמִישָׁתָא** – נוח קצת להשתמש בהם, כלומר, שהשיפוע שלהם
10 אינו זקוף יותר מדי, ונקל הדבר לעלות על גבם ולהבליעם,
11 ולפיכך לא הקילו חכמים לאומדם בלא מדידה, **הֵכָא** – כאן
12 בברייתא לגבי כותל, **לֹא נִיחָא תַּשְׁמִישָׁתָא** – אין נוח להשתמש בו,

13 לפי שזקוף הוא יותר מדי, וקשה הדבר להבליעו, ולפיכך הקילו בו
14 חכמים שדי לאמוד את רוחבו בלא מדידה כלל.
15 הגמרא מביאה מימרא של שמואל בענין דין קידור בגיא: **אָמַר**
16 **רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ חֲכָמִים שִׁמְקָדְרִין בְּגִיא שְׂאִי**
17 **אִפְשָׁר לְהַבְלִיעוֹ, אֶלָּא בְּאוֹפֵן שְׂאִין חוּט הַמִּשְׁקוּלָת יוֹרֵד כְּנֶגְדּוֹ,**
18 **כְּלוּמַר, שְׁשִׁיפּוּעַ הַגִּיא אֵינוֹ זָקוּף כָּל כָּךְ, וְנוּחַ לְהֵלֵךְ בּוֹ, וְכֹאשֶׁר**
19 **מִשְׁלָשִׁים חוּט מִשְׁקוּלָת הַבְּנָאִים** [–חוט שבסופו משקולת של
20 עופרת, שהבנאים משתמשים בו למדידת כותל אם ישר הוא]
21 משפת הגיא לתחתיתו, אין הוא יורד 'כנגדו', דהיינו, אינו יורד
22 בקו ישר, לפי ששיפוע הגיא מרחיק את המשקולת לצדדים [ציור
23

טפחים וצויר ד', נמצא שאין שיפועו זקוף, ונוח להלך בו, ולפיכך
לא הקילו בו חכמים להבליעו או לקדרו, אלא מודדו מדידה יפה
– יש למדוד את כל שיפוע החר במדידה רגילה, כאילו היה קרקע
חלקה.
הגמרא מביאה דעה הסוברת שרבא אמר דין זה באופן אחר: רב
הנא בריה דרב נתן מתני – שונה היה דין זה בשמו של רבא לקולא.
וכך היה שונה, אמר רבא, לא שנו חכמים במשנה שצריך להבליע
הר או לקדרו, אלא בחר המתלקט עשרה טפחים מתוך חמש אמות,
דהיינו שאינו זקוף כל כך, ולפיכך הצריכו חכמים להבליעו או
לקדרו, אבל בחר המתלקט עשרה טפחים מתוך ארבע אמות,
ששיפועו זקוף ביותר, לא הצריכו חכמים להבליע או לקדר, אלא
אומרו וחולף לו, די בזה שישער את רוחבו של החר, וימשיך
במידתו.
שנינו במשנה: הגיע להר מבליעו וחוזר למדתו, ובלבד שלא יצא
חיון לתחום.
מבררת הגמרא: מאי טעמא – מה הוא טעם הדבר שאין המודד
רשאי לצאת מן התחום לצורך המדידה.
מבאר הגמרא: אמר רב כהנא, טעם הדבר הוא משום גזירה, שפא
יאמרו האנשים הרואים את המודד עומד מחוץ לתחומי העיר
שומרת תחומין של העיר בלא לראות, כלומר, הרואים אותו מחוץ
לתחום יסברו שהמקום שבו הוא עומד נמצא בתוך תחומי העיר,
וזה אינם יודעים שיצא לשם רק לצורך הבלעה, ולפיכך אסרו
עליו חכמים להבליע מחוץ לתחומי העיר.
שנינו במשנה: אם אינו יכול להבליעו, בזו אמר רבי דוסתאי בר ינאי
משום רבי מאיר, שמעתי שמקדירין בהרים.
הגמרא מביאה ברייתא המפרשת את אופן הקידור: תנו רבנן,
כיצד מקדירין בהרים, המודד התחמתו אחוז את חבל המדידה כנגד
לב, ואילו המודד העליון אחוז את החבל כנגד מרגלותיו – רגליו,
ונמצא שהחבל עומד בקו ישר, ועל ידי מדידה זו יתווסף שיעור
ההפרש שבין רגליו של העליון לליבו, שהרי במדידה בשטח ישר
צריכים שני המודדים לאחוז החבל כנגד ליבם.
אמר אביי, נקיטין – מסורת היא בדינו, שאין מקדירין אלא בחבל
של ארבע אמות.
אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוי, (נקיטין) אין מקדירין את ההרים
והגאיות לא במדידת הערים הסמוכות אל החבל לצורך הבאת
עגלה ערופה, ולא במדידת תחום ערי מקלט לקלוט את הרוצח,
מפני שהן של תורה – מאחר שמדידות אלו מן התורה הן, ולפיכך
אין להקל בהן, אבל דין תחומי שבת מדברי חכמים הוא, ולפיכך
הקילו במדידתו.

משנה

משנה זו מפרשת דינים שונים במדידת תחומי שבת: אין מודדין את
תחומי העיר אלא מן – על ידי אדם המומחה – בקי במדידה.
ריבה המודד את התחום למקום אחד ומיעט למקום אחר, דהיינו
שמדד את תחום העיר לצד אחד בשני מקומות, כגון בקרן מזרחית
צפונית ובקרן מזרחית דרומית, והרבה את תחום העיר באחד
המקומות יותר מן השני וצויר ו', שומעין למקום שריבה, וקובעים
את התחום לפי מידה זו אף במקום שמיעט, שיש לתלות להקל
שלא מתח את החבל כפי הצורך במקום שמיעט.
ריבה לאחד ומיעט לאחר שומעין למרובה. כלומר, באופן שמדדו
שני אנשים את התחום באותו מקום, והרבה אחד מהם במידת
התחום יותר מחבירו, שומעים אנו לזה שהרבה ולא לזה שמיעט.
ואפילו עבד ואפילו שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת, דהיינו,
שאומרים שראו את המודד שמדד התחום והגיע עד מקום זה.
וטעם הדבר שמקילים במדידת התחומין בכל דינים אלו, לפי שיש
אמרו חכמים את הדבר – את דין איסור תחומין כדי להחמיר אלא
כדי להקל. כלומר, כשגזרו חכמים שלא לצאת מחוץ לתחום קבעו
מתחילה שאין צריך להחמיר בדינים אלו אלא ניתן להקל בהם.

אבל באופן ששיפוע הגיא זקוף ביותר, עד שהוט המשקולת יורד
כנגדו, כלומר, שכאשר משלשלים אותו משפת הגיא לתחתיתו
הוא יורד בקו ישר עד למטה, ואין השיפוע מסלקו לצדדים וצויר
אז, באופן כזה אין מודדים את שיפוע הגיא כלל, אלא יורד
לקרקעיתו ומודדו מדידה יפה, כלומר, מודד רק את השטח הישר
שבתחתית הגיא, ויוצא לשפת הגיא ומשללים את מדידת תחומי
העיר וצויר בו.
הגמרא מבררת באיזה גיא נאמר דין הבלעה: ועד כמה הוא עומקו
של גיא שנאמר בו דין הבלעה? וכשאנו רחב יותר מחמישים אמה.
אמר רב יוסף, עד אלפים אמה. אבל אם הגיא עמוק יותר משיעור
זה אינו רשאי להבליעו, אף אם אינו רחב יותר מחמישים אמה,
אלא מקדרו.
הגמרא מקשה על דברי רב יוסף: אייתיביה – (הקשה) אביי לרב
יוסף. שנינו בברייתא, שאם הגיא עמוק מאה אמה ורוחב חמשים
אמה מבלעו, ואם לאו – שאין שיעור עומקו ורוחבו כן, אלא עמוק
הוא יותר ממאה אמה או רחב יותר מחמישים אמה, אין מבלעו.
ומבואר מדברי הברייתא, ששיעור עומק הגיא לגבי דין הבלעה
הוא מאה אמה, ושלא כדברי רב יוסף הסובר שעד אלפים אמה
רשאי להבליעו.
מתרצת הגמרא: דין זה במחלוקת תנאים הוא עומד, ואכן דעת
תנא קמא היא שאין מבלעים אלא גיא שעומקו עד מאה אמה,
אך הוא – רב יוסף, הסובר שניתן להבליע גיא שעומקו עד אלפים
אמה, דאמר ברייתא – סובר כדעת אחרים, החולקים על תנא
קמא בדיון זה, דתנינן בברייתא, אחרים אומרים, אפילו גיא שעמוק
אלפים אמה ורוחב חמשים אמה מבלעו.
הגמרא מביאה גרסא אחרת בדברי רב יוסף: איבא דאמר – ויש
שאמרו את דברי רב יוסף באופן אחר. אמר רב יוסף, אפילו גיא
שעומקו יותר מאלפים אמה ניתן להבליעו.
מקשה הגמרא: כמאן – כשיטת מי סובר רב יוסף, הרי דבריו הם
דלא כשיטת תנא קמא הסובר שניתן להבליע רק גיא שעומקו עד
מאה אמה, ואף לא כשיטת אחרים הסוברים שניתן להבליע גיא
שעומקו עד אלפים אמה.
מתרצת הגמרא: הים – שם, לגבי מחלוקת תנא קמא ואחרים,
מדובר בגיא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו, דהיינו, שאין שיפועו
זקוף כל כך, ומאחר והוא ראוי קצת להילוך החמירו בו שלא
להבליעו, אלא אם כן אינו עמוק יותר ממאה אמה לתנא קמא, או
אלפים אמה לאחרים. אבל הקא – כאן רב יוסף עוסק בגיא שהוא
זקוף ביותר, באופן שהוט המשקולת יורד כנגדו, ומאחר ואינו ראוי
להילוך הקילו בו חכמים להבליעו אפילו כשהוא עמוק יותר
מאלפים אמה.
הגמרא מבררת כמה הוא שיעור המרחק של חוט המשקולת: וכי
אין חוט המשקולת יורד כנגדו עד כמה, כלומר, עד כמה יתרחק
חוט המשקולת משפת הגיא לענין כך שיהא נקרא 'אין יורד
כנגדו'.
אמר אביי, ארבע אמות. דהיינו, שאם רוחב דופן הגיא היא ארבע
אמות הרי זה בכלל 'אין חוט המשקולת יורד כנגדו'. וכן תני
(– שנה) רמי בר יחזקאל, ששיעור המרחק של חוט המשקולת הוא
ארבע אמות.
שנינו במשנה: הניע להר מבלעו וחוזר למדידתו.
הגמרא מבאר באיזה הר נאמר דין הבלעה: אמר רבא, לא שנו
חכמים במשנה שמבלעים הר שאינו רחב יותר מחמישים אמה,
או מקדרים אותו אם הוא רחב יותר מחמישים אמה, אלא בחר
המתלקט – (המתאסף) עשרה טפחים מתוך ארבע אמות. כלומר,
שקודם שיהלך אדם ארבע אמות בשיפועו כבר עומד הוא בגובה
עשרה טפחים וצויר ג', ונמצא ששיפוע החר זקוף ואינו נוח
להילוך, ולפיכך הקילו בו חכמים להבליעו או לקדרו. אבל בחר
המתלקט עשרה טפחים מתוך חמש אמות, דהיינו, שרק לאחר
שמהלך אדם חמש אמות בשיפועו עומד הוא בגובה עשרה